

Турсунбаева Ч.М., Жусупов Б.А.

ЭНЕЛИК ТУУРАЛУУ ТҮШҮНҮК

Турсунбаева Ч.М., Жусупов Б.А.

О ПОНЯТИИ МАТЕРИНСТВА

Ch.M. Tursunbaeva, B.A. Jusupov

ABOUT THE CONCEPT OF MOTHERHOOD

УДК: 347.6

Бул макалада азыркы мезгилдеги энелик түшүнүк аппараты боюнча илимий көз караштар, алардын маани-маңыздык жактары укуктук контексте каралган.

Негизги сөздөр: Кыргызстан, адам укуктары, аялдардын укуктары, энелик, үй-бүлө кодекси.

В статье анализирован понятийный аппарат материнства, взгляды ученых касательно данного понятия, его сущностно-содержательные стороны в контексте права.

Ключевые слова: Кыргызстан, права человека, права женщины, материнство, семейный кодекс.

The article analyzes the conceptual apparatus of motherhood, the views of scientists regarding this concept, its essentially meaningful aspects in the context of law.

Key words: Kyrgyzstan, human rights, women's rights, motherhood, family code.

Аялдардын укуктары мамлекет тарабынан өзгөчө коргоого алынып, мамлекеттин камкордугунда болуп келүүдө. Бул нерсеге далил катары Кыргыз Республикасынын Конституциясынын [1] 36-беренесиндеги жоболорду келтирсек болот. Ага ылайык «Үй-бүлө – коомдун негизи. Үй-бүлө, ата болуу, эне болуу, балалык – бүткүл коомдун камкордугуна алынат жана мыйзам менен артыкчылыктуу корголот» деп бекилген. Муну менен бирдикте Кыргыз Республикасы өзүнүн социалдык-укуктук демократиялык мамлекет катары мүнөздөйт.

Бирок айта кетүү орундуу негизги мыйзамдагы орусча текстте энелик «материнство» деп аныктаса, ал эми мамлекеттик тилде «эне болуу» деген аныктама менен берилген.

Биздин оюбузча Кыргызча текстте «эне болуу» түшүнүгү аялдын бир гана биологиялык функциясын камтыган. Атайын адабияттарда энелик бир канча мааниде каралуу менен өзүнүн мазмундук түзүмүнө бир гана биологиялык функцияны камтыбастан, социалдык функцияны да камтышын эске алуу керек (балдарды асыроо, тарбиялоо, ден соолугу жөнүндө кам көрүү, билим алуусуна көмөк көрсөтүү жана башкалар).

Мисалы, С.И. Ожеговдун сөздүгүндө энелик эки аспектиде каралат (аялдын, эненин абалы (кош бойлуулук мезгили, баланын ымыркай мезгили); эненин балдары менен тууганчылык байланышын мүнөздөөчү сапат катары (энеликти сезүү) деп берилет [2, с. 344].

Азыркы мезгилдеги юридикалык түшүнүк аппаратын карасак, энелик бир канча кең жана тар мааниде каралган. Атап айтсак, М.В. Киселева энеликти кылмыш укуктук коргоо объектиси катары карайт [3, с. 29]. Ал эми О.Ю. Косова «энелик адамзат коому негизделүүчү маанилүү этикалык жана социалдык баалуулук. Бул социалдык категория ар дайым биологиялык тууганчылыкты алып, эне менен баланын руханий жакындыгын жана ал үчүн жоопкерчиликти камтыйт» деп карайт [4, с. 46-53].

Аялдардын репродуктивдүү укуктарын изилдөөгө салым кошкон россиялык окумуштуу Г.Б. Романовский энеликти азыркы учурдагы үч аспектиде карайт:

- А) генетикалык;
- Б) биологиялык;
- В) социалдык [5, с. 30] - деп бөлөт.

Бирок бул көз караштардын да каршылаштары бар экендигин айта кетүү орундуу, мисалы В.А. Малышев «Аялдын энелик боюнча суроолорду өз алдынча чечүүсү үй-бүлө кодексине карама каршы келет, анткени энелик жубайлар тарабынан биргеликте чечилип, жубайлардын тең укуктуулук принцибинен келип чыгат» деген ойду карманат [6, с. 34].

1. Үй- бүлө мамлекеттин алгачкы уюткусу болорун көптөгөн мыйзам актыларында анын ичинде Кыргыз Республикасынын Конституциясы да 36-беренесинде «Үй-бүлө – коомдун негизи. Үй-бүлө, ата болуу, эне болуу, балалык – бүткүл коомдун камкордугуна алынат жана мыйзам менен артыкчылыктуу корголот.

2. Ар бир бала анын дене-боюнун, акыл эсинин, ички руханий, ыймандык жана социалдык өнүгүүсү үчүн зарыл болгон жашоо деңгээлине укуктуу.

3. Баланын өнүгүшү үчүн зарыл болгон жашоо шарттарын камсыздоо жоопкерчилиги өздөрүнүн жөндөмдөрү менен финансылык мүмкүнчүлүктөрүнө жараша баланы тарбиялап жатышкан ата-эне менен тарбиячы адамдардын ар бирине жүктөлөт.

4. Мамлекет жетим балдарды жана ата-энесинин камкордугунан ажыраган балдарды багууну, тарбиялоону, окутууну камсыз кылат.

Үй-бүлө орнотулган нике курагына жеткен аял менен эркектин эркин ыктыярдуу союзунун негизинде куралат, жана никеге туруу менен бекемделет. Бир дагы нике никеге туруучулардын экөөнүн тең

макулдугусуз түзүлбөйт. Нике мамлекет тарабынан катталат.

«Жубайлар никеде жана үй-бүлөдө бирдей укукка жана милдетке ээ» деп бекитилет.

Үй-бүлөнүн коомдогу орду боюнча Л.М. Пчелинцева мындай дейт «үй-бүлө коомдун турмушуна таасир берет, анткени адамзат тукумун улоодо чечүүчү ролду ойноп, эч бир башка тең келбеген коомдук организм болуп, адамдын зарыл болгон балдардын төрөлүүсү жана тарбиялануусу же башкача айтканда энелик менен коштолгон жыйымдуу керектөөлөрдү канаатандырат» [7, с. 721]. Ал эми белгилүү окумуштуу В.В. Лазарев энеликти боюнда алып жүрүү, төрөө, сүт эмизүү, балдарды тарбиялоо боюнча ишке ашырылган жөндөмдүүлүгү катары карайт [8, с. 23].

Айта кетүү орундуу, энелик бир канча кененирээк мааниде каралса туура болот. Анткени жогоруда айтылган мүнөздөрдөн сырткары энелик эне менен балдардын арасындагы тууганчылык байланышты, эненин баласы жана балдардын ата-энесине карата милдеттерин, тарбиялоо, кам көрүү сыяктуу мамилелерди аныктайт.

Дагы бир окумуштуу А.Ю. Сологуб энелик менен балалыкты чогу карап «ар кандай каражаттардын жардамы аркылуу ченемдик укуктук актыларга негизделген субъекттердин адамдын укуктук корголуусун, анын укуктук статусун ишке ашыруудагы тоскоолдуктарын жоюуга багытталган кандай формадагы ишмердүүлүгү катары карайт» [9, с. 30].

Мындан келип чыккандай энелик түшүнүгү:

1. Бир гана маанилүү социалдык функцияны аткарган социалдык баалуук гана эмес укуктук баалуулук;

2. Укуктуу мамлекеттин шарттарында энеликти коргоо маанилүү социалдык-укуктук ишмердүүлүктүн маңызын түзөт.

3. Энелик субъектиги жактан таандыктыгы боюнча аялзатына гана тиешелүү.

4. Аялдардын энелик функциясы аларды укуктун атайын субъектиси катары кароого мүмкүнчүлүк берет.

Адабияттар:

1. Кыргыз Республикасынын Конституциясы (КР 2010-жылдын 27-июнундагы Мыйзамы менен колдонууга киргизилген Кыргыз Республикасынын 20.12.2016-ж. №218 Мыйзамынын редакциясына ылайык.
2. Ожегов С.И. Толковый словарь. - М., 1992. - С. 344.
3. Киселева М.В. Уголовно-правовая охрана материнства: автореферат диссертации кандидата юридических наук - М., 2010. - С. 29.
4. Косова О.Ю. Семейный кодекс РФ и некоторые вопросы регулирования брачно-семейных отношений. // Правоведение. М., 1996. - №2. - С. 46-53.
5. Романовский Г.Б. Правовая охрана материнства и репродуктивного здоровья. - М., 2016. - С. 30.
6. Малышев В.А. Системный анализ законодательства в области охраны и защиты материнства и детства. Социальное и пенсионное право. - 2009. - №2. - С. 34.
7. Пчелинцева Л.М. Семейное право России. Учебник. - М.: Норма, 2014. - С. 721.
8. Лазарев В.В. Научно-практический комментарий к Конституции РФ. - М.: Гарант, 2015. - С. 23.
9. Сологуб А.Ю. Понятие «правовая защита» // Журнал «Теория и практика общественного развития», №5. - С. 30.

Рецензент: к.ю.н., доцент Орозов Ж.Ж.